

เทศน์เช้า วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๕๕

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองแกว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ธรรมดาเนาะ ใครมีความสัมพันธ์ เด็กเป็นความปรารถนาดีของสังคม สังคมก็ต้องปรารถนาอย่างนั้น วันนี้เป็นวันของเขา แต่การเกิดนะทุกคนต้องผ่านประสบการณ์อย่างนี้มาทั้งหมดแหละ การเกิด เห็นใหม่ การเกิดเป็นมนุษย์นี้มีอริยทรัพย์ เพราะมันมีปัญหา มีโอกาสนะ แต่เวลาเกิดเป็นมนุษย์แล้วก็ทุกข์ยากมาก

คำว่าทุกข์ยาก เกิดมามีโอกาสได้ทำคุณงามความดี ได้รู้จักชีวิตของเรา การทำคุณงามความดีอย่างหนึ่ง แต่การทำคุณงามความดี เราก็อธิษฐานให้คุณงามความดีนี้เพื่อตอบสนองกับความปรารถนาของเรา เราอยากมีความสุขกันทุกคนแหละ ทุกคนเกิดมาปรารถนาความสุข เกลียดความทุกข์ แต่เวลาความสุขความทุกข์ในหัวใจนี้สำคัญมาก เพราะ เพราะถ้ามีความกดดันในใจมากขนาดไหน มันจะมองสิ่งใดว่าเป็นบวกก็เป็นลบไปหมดเลย

ถ้ามองสิ่งใดเป็นบวกเป็นลบหมด เรานี้เป็นความทุกข์ เห็นใหม่ เวลาที่มีความทุกข์จริงๆ ภูเขาเลากา สรรพสิ่งทั้งหลายจะให้ความทุกข์เราไม่ได้ ถ้าหัวใจเราไม่ทุกข์ไปกับเขา แต่หัวใจเราข้างในมันอมทุกข์อยู่แล้ว นี่ลมพัดใบไม้ไหวมันก็เป็นความทุกข์ มันก็เป็นความทุกข์เพราะอะไร? เพราะความรู้สึกนึกคิดของเรามันไปแบกหาม ถ้าความรู้สึกเรานั้นไม่ไปแบกหาม

ฉะนั้น สิ่งที่ว่าเกิดมาแล้ว หน้าที่การงานนั้น การกระทำนั้นเราปรารถนาความสุขของเรา แต่ความสุขนั้น ปรารถนาความสุขอย่างนั้น มันเป็นเรื่องที่เป็นอามิส ทำบุญกุศลกันอยู่นี้ก็เพื่อเหตุ นั้น การสร้างบุญกุศลของเราขึ้นมาเพื่อความสุข สมความปรารถนาของเรา แต่สมความปรารถนาของเรา สิ่งในโลกนี้มันเป็นอนิจจัง มันแปรปรวนของมันอยู่ตลอดเวลา

สิ่งที่เป็นที่พึ่งของเรา ในโลกนี้มันไม่มีสิ่งใดเป็นที่พึ่ง มันเป็นที่อาศัย ความอาศัย ดำรงชีวิตนี้เพื่อประพฤติกฎีปฏิบัติของเรา ถ้าคนที่มีความหิวมันหิว แต่ว่าการประพฤติกฎีปฏิบัติของเรา เห็นใหม่ เราปรารถนาความสุขทางโลกมหาศาลขนาดนี้เรายังไม่มีความสุขเลย แล้วเรามาทรมานตน อยู่ที่วัด เรามาทรมานตน เรามาบำเพ็ญเพียร มันจะมีความสุขขึ้นมาได้อย่างไร?

โลกเขามองว่าความสุขของเขาคือความสมความปรารถนาในโลก ในปัจจุัยเครื่องอาศัย นั้น เขามีสิ่งนั้นสมบูรณ์เขาว่าเป็นความสุขของเขา แต่ความสุข เห็นใหม่ ความสุขของผู้ที่มีความสงบระงับ ที่มีการปล่อยวางอันนั้นมา ความสุขที่ละเอียดกว่านั้นเขามองเห็นของเขาไม่ได้ แต่คนถ้ามีปัญหาขึ้นมา เขาศึกษาของเขา เขาจะแสวงหาสิ่งนี้ ถ้าแสวงหาสิ่งนี้ เราเกิดมาทำหน้าที่การงาน เราเกิดมาด้วยความรับผิดชอบ เราก็ต้องทำหน้าที่ของเรา

หน้าที่ของเราคือทางโลกนี้ไง ทางโลกนี้ปัจจุัยเครื่องอาศัย ความเป็นอยู่ของตระกูล ของครอบครัวของเรา นี่เราก็แสวงหาของเรา แสวงหาแบบนี้แสวงหามาด้วยคนอึดเต็ม แสวงหามาด้วยเป็นหน้าที่ หน้าที่เรานะ หน้าที่ไม่ใช่กิเลส แต่ถ้าแสวงหาด้วยความบกพร่อง แสวงหาด้วยค้นหาความทะยานอยาก สิ่งนี้มันก็กดทับหัวใจของเรา หน้าที่การงานมันก็บีบคั้นเรา มันเป็นหน้าที่การงานมันก็ต้องแบกหามภาระอยู่แล้ว แต่ถ้ามันมีความสงบระงับ เรามีปัญญาของเรา เห็นใหม่

ดูเวลาเราจะหาความสุขของเราขึ้นมา เราก็ต้องเดินจงกรม นั่งสมาธิ นี่เป็นหน้าที่หรือเปล่า? มันเป็นงานหรือเปล่า? มันก็เป็น เป็นเพื่ออะไร? เป็นเพื่อความสงบระงับไง แต่โลกในปัจจุบันนี้ เวลาเขานั่งสมาธิภาวนาเขาจะไปมองที่กิริยาอันนั้น ว่าสิ่งนั้นจะเป็นความสุขความทุกข์ใหม่? สิ่งนั้นเป็นความสุขความทุกข์ใหม่? เขาไม่มองผลของมันไง

ผลของมัน นี่เวลาบริหารจัดการ เราทำหน้าที่การงานของเราเสร็จแล้วเราก็มีความสุข ความสงบของเรา เราเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาจนจิตเราสงบเข้ามา ผลของการกระทำอันนั้น เห็นใหม่ นี่ความสงบระงับ

“ความสุขใดเท่ากับจิตสงบไม่มี”

ที่นี้ความสุขไม่มีนี่ ความสุขนี้มันก็เป็นอนิจจัง สัพเพ ธัมมา อนัตตา สภาวะธรรมนี้เป็นอนัตตา มันแปรปรวนทั้งนั้นแหละ สิ่งที่แปรปรวน เวลาคนเข้าไปประสบ ไปพบเห็นครั้งแรก มันก็มีความตื่นเต้น มีความดีใจ อยากได้อีก แสวงหาอีก เห็นใหม่ ค้นหาซ่อนค้นหา หน้าที่การงานของเรา เราทำหน้าที่การงานจนประสบความสำเร็จ อันนี้มันเป็นเพราะเหตุปัจจุัย แต่พอเราประสบความสำเร็จแล้วเราก็อยากได้อย่างนั้นมากขึ้นๆ นี่ค้นหาซ่อนค้นหา

เวลาเราภาวนามันสงบระงับขึ้นมาเราก็พอใจของเรา พอเราพอใจของเรา เราอยากได้ๆ คำว่าอยากได้ขึ้นมา คำว่าอยากได้ อยากนี่เป็นอารมณ์ความรู้สึก แต่ถ้าเรานั่งสมาธิภาวนาของเรา ถ้าเรามีเหตุปัจจัยสมควรกับมัน มันก็มีความสงบระงับของมัน เห็นไหม คนทำแล้ว นี่พอความอยากได้ อยากให้เป็นไปมันก็มีความทุกข์มากขึ้น มากขึ้นเพราะมันไม่สมความปรารถนา แต่ถ้าเราวางสิ่งใดทั้งหมด แล้วเราทำตามความเป็นจริงของมัน

“นี่ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ”

ถ้าเหตุมันสมควรของมัน มันต้องให้ผลตามลักษณะของมัน เป็นความจริงของมันอยู่แล้ว ที่นี่ความจริง แต่เรามีความอยาก มีกิเลสค้นหาความทะยานอยากในหัวใจเป็นตัวขับไส เป็นตัวขับเคลื่อน ความขับเคลื่อนนี้มันจะไม่สมความปรารถนา เราถึงต้องมีปัญญา ต้องมีสติ เห็นไหม มีสติ มีปัญญาของเราใคร่ครวญของเรา แล้ววางของเราให้ได้ ถ้าวางของเราละ นี่ชำนาญในวสี ในการเข้าและการออก

การเข้าออกจากสมาธิ เห็นไหม ถ้าเป็นสมาธิ ในปัจจุบันนี้จิตใจเราเป็นสมาธิไหม? จิตใจของเรามีความรู้สึกนึกคิดอยู่ มันมีความสงบระงับด้วยกิริยา มันก็เป็นสมาธิแบบปุถุชน แต่พอมีคำบริกรรมขึ้นมา จิตของมันนี่เนื้อของใจ พอเข้าไปถึงพลังงาน พลังงานนั้นมันจะสงบเข้ามา ระเบียบเข้ามา มันแตกต่างกัน พอมันแตกต่างกัน นี่หน้าที่การงาน เราเกิดมานี้หน้าที่การงานของโลก เรารู้จักตัวตนที่เราเกิดเป็นมนุษย์เฝ้า

นี่เราเกิดเป็นมนุษย์ เรามีอริยทรัพย์ ทรัพย์อันนี้ ถ้าเราใช้ปัญญาเป็นโลกีย์ปัญญา ปัญหานี้เป็นวิชาชีพ เป็นหน้าที่การงานของเรา เป็นการดูแลชาติปัจจุบันนี้ แต่ถ้าเรามีสติปัญญาเข้าไปจะหาความจริงจากภายใน ถ้าหาความจริงจากภายใน เห็นไหม สิ่งนี้มันเป็นความสงบระงับจากภายใน นี่หน้าที่ของโลกเรารู้จัก หน้าที่ของเรา ถ้าเรามีสติปัญญาของเรา เราจะแสวงหาหน้าที่การงานของเรา

หน้าที่การงานของเรา เห็นไหม ถ้ามันสงบระงับเข้ามา มันเกิดสงบระงับเข้ามา มันเป็นสมาธิเข้ามา แล้วมันมีปัญญามันจะเกิดขึ้น ถ้าภาวนามยปัญญาเกิดขึ้น ถ้าภาวนามยปัญญาเกิดขึ้น ถ้าเราทำเป็นนะ ถ้าทำไม่เป็นมันไม่เกิด มันเป็นสัญชาตญาณคือการเปรียบเทียบ การเปรียบเทียบ เราได้ข้อมูลจากสิ่งใดมา เราฟังของครูบาอาจารย์มา เราศึกษาเล่าเรียนมา สิ่งนั้นมันเป็นสัญชาตญาณ คำว่าสัญชาตญาณก็เป็นจากโลก เป็นจากจิตที่มันมีกิเลส

พอจิตสงบเข้ามา เห็นไหม สิ่งนี้พอสงบเข้ามา สงบเข้ามันเหลวหลา คำว่าเหลวหลาคือมันไม่รู้สิ่งใดเลย แต่มันมีสตินะ ถ้ามันจะเหลวหลา คนเหลวหลาคือคนไม่รู้สิ่งใดเลย นี่มันสงบเข้ามา มันเหลวหลาหมายถึงว่า มันเข้าไปถึงสงบระงับแล้วมันทำอะไรต่อไป? มันทำอะไรต่อไป? ทำสิ่งใดไม่ถูกมันถึงต้องฝึก คำว่าฝึกนะ นี่ครูบาอาจารย์ท่านบอกว่า

“จิตสงบแล้ว ถ้าไม่ฝึกหัดใช้ปัญญา ปัญญาจะเกิดเองไม่ได้ ปัญญาจะเกิดเองไม่ได้”

คนเรานี้นอนหลับ ทำงานมาเหนื่อยยากมาก พอเรานอนพักพอมันหลับไป คนหลับไปจะทำได้ นี่คนหลับนะ แต่สมาธิมันไม่ใช่หลับ ถ้าเป็นสมาธิมันก็เป็นสมาธิเข้ามา แต่มันเป็นการพักผ่อน พอพักผ่อนเพื่อให้จิตใจมีกำลังขึ้นมา แล้วมันต้องออกทำงานของมัน

ถ้าออกทำงานของมัน เห็นไหม นี่หน้าที่การงานของโลก เราก็อาบเหงื่อต่างน้ำขึ้นมาเพื่อความเป็นอย่างของเรา เพื่อปัจจัยเครื่องอาศัย เพื่อดำรงชีวิตนี้ เพื่อสถานะทางสังคม แต่เวลาจิตมันสงบเข้ามา ถ้าหน้าที่การงานอันหนึ่ง มันเป็นงานถอดถอนความที่ไม่รู้ของเรา ความไม่รู้ในตัวคนของเราไป

ชีวิตนี้มาจากไหน? ทำไมมันเป็นอย่างนี้? ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้อย่างไร? ความทุกข์เกิดขึ้นมาแล้วทำไมมันเผาผลาญหัวใจ แล้วความสุขเราปรารถนาแล้วทำไมไม่สมความปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นมาแล้วมันก็จางไป ความปรารถนาขึ้นมา นี่มันหมุนเวียนของมันอย่างนั้นนะเป็นเพราะอะไร? มันเป็นเพราะอะไร? พอปัญญามันเกิดขึ้นมันจะเห็นของมัน มันจะแก้ไขของมันไป

ถ้ามันแก้ไขของมัน เห็นไหม นี่สิ่งใดที่มันขาดตกบกพร่อง สิ่งใดที่แสวงหาแล้วมันไม่ได้ตั้งใจ สิ่งใดที่มันเผาผลาญอยู่มันเป็นอวิชชา พลังงานมันเผาในตัวมันเองมันเป็นอย่างไร? พิจารณาซ้ำ พิจารณาซ้ำ คำว่าพิจารณาซ้ำ สิ่งนี้มันเกิดขึ้นมาได้ยังไงล่ะ? มันเกิดขึ้นมาเพราะมันต้องมีที่กำเนิด มันต้องมีที่ที่เกิด มันต้องมีการเผาผลาญของมัน การเผาผลาญนี้มันส่งออก พลังงานมันทำงานของมัน มันเสวย

คำว่าเสวย นี่ความรู้สึกนึกคิดมันกินของมัน มันเสวยอารมณ์ของมัน มันกินอาหารที่ดี มันกินพุทธโธ นี่มันตรีกในธรรม เห็นไหม มันก็เป็นการปล่อยวาง เป็นการจางคลายของมันออกมา แต่ถ้ามันกินโดยกิเลสตัดทอนความทะยานอยาก สิ่งนั้นบาดหมางใจ สิ่งนั้นบาดหมางใจ มันก็กินของมัน นี่เราใช้ปัญญาแยกแยะเข้ามา อันนี้มันคืออะไร?

อันน้ำมันคืออะไร เห็นไหม นี่เสวยอารมณ์ฯ สัญญาอารมณ์ สังขารปรุงแต่ง สิ่งต่างๆ มันเสวยออกไป นี่สัญชาตญาณเป็นอย่างนี้ จิตมันเป็นอย่างนี้ นี่โดยสื่อสาร การทำงานของมันเป็นแบบนี้ แต่พอมีปัญหาเข้ามาใคร่ครวญ สิ่งที่เป็นแบบนี้มันก็แยกออก มีที่ไปที่ไป สิ่งเทคโนโลยีเราถอดออก เพื่อจะทำความเข้าใจมัน นี่มันเกิดอย่างไร? สัญญามันเกิดอย่างไร? นี่สังขารปรุงอย่างไร? แล้ววิญญูณรับรู้ให้มันเป็นอารมณ์ความรู้สึกขึ้นมาเป็นอย่างไร?

อารมณ์ความรู้สึกมันก็เป็นตัวตน มันเป็นตัวตน เห็นไหม เพราะมันเป็นรูป รูปคือความรู้สึกนึกคิด ถ้าความรู้สึกนึกคิด คุณคือความรู้สึกนึกคิด คุณทางการแพทย์เขา เวลาคลื่นไฟฟ้าเขาจับคลื่นหัวใจ เขาจับต่างๆ มันยังมีการแสดงออกของมันได้ นี่พูดถึงเขาใช้เทคโนโลยีเข้ามาจับนะ แต่เราใช้สติปัญญาเราจับ สติปัญญามันเสวยอารมณ์ เสวยแล้วมันมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไร? มันเสวยแล้วมันเจ็บปวดแสบร้อนอย่างไร? แล้วถ้าเป็นธรรมละ เป็นธรรมมันพอใจอย่างไร? มันพอใจเดี๋ยวมันก็ดับ พอมันเกิดแล้วมันก็ดับ เกิดแล้วมันก็ดับ ดับอย่างไร?

ถ้าเราอกเกิดดับๆ เกิดดับไฟฟ้ามันก็เกิดดับ ถ้าบอเกิดดับ เปิดไฟปิดไฟมันก็ดับ แต่มันดับแล้วมันก็เท่านั้นแหละ แต่ถ้าเราใช้ปัญญาใคร่ครวญของเราละ? มันเกิดดับ มันเกิดดับเพราะความไม่รู้ เราไม่รู้ มันเป็นสัญชาตญาณมันไม่รู้ แล้วสัญชาตญาณมันเผาผลาญอย่างไร? มันแยกแยะของมัน พอเรารู้เท่ามันปล่อยหมด เห็นไหม พอมันปล่อยหมดมันเข้าใจ

พิจารณาซ้ำ พิจารณาจากจากตทั้งคปทานคือปล่อยวางชั่วคราว พอปล่อยวางมันก็มีความสงบระงับ มันมีความร่มเย็นเป็นสุขมาก อยากรู้ได้อีกมันก็ทำไม่ได้ ก็ฝึกฝนเข้าไปเรื่อยๆ จนชำนาญ ชำนาญในวิธี ชำนาญในการใช้ปัญญาในการถอดถอน ปล่อยบ่อยครั้งเข้าๆ นี่ถ้าตทั้งคปทานจนมันสมุจเฉตปทาน ถ้ามันสมุจเฉตมันขาดพับ กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ ชั้น ๕ ไม่ใช่เรา เราไม่ใช่ชั้น ๕

ชั้น ๕ คือความคิด เห็นไหม ที่มันเสวยอารมณ์ เสวยชั้น ๕ ๆ อยู่เนี่ย นี่เวลาสัญญาอารมณ์ สัญชาตญาณที่มันเสวยอยู่ พอเวลามันขาด พอมันขาดไปแล้วสติมันทัน ชั้น ๕ ไม่ใช่เรา เราไม่ใช่ชั้น ๕ จากเดิมที่มันสืบทอดกันโดยที่เราไม่มีสติยับยั้งได้ แต่พอเราเข้าใจได้ เรามีเซฟทีลท์ในบ้านของเรา เราตัดไฟได้ เรามีคัตเอาท์ของเรา เรากดคัตเอาท์มันก็ทำงาน เราดึงออกมันก็ไม่ทำงาน

นี่สติปัญญามันทันขนาดนั้นนะ พอมันทันขนาดนั้น มันขาดแล้ว ถ้ามันขาด กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ มันปล่อยวางหมด นี่เป็นอกุปปธรรมไง สิ่งที่เป็นอกุปปธรรมที่มันไม่มีการแปรปรวน เห็นไหม สัพเพ ธัมมา อนัตตา กุปปธรรม สัพเพ ธัมมา อนัตตา อกุปปธรรมไม่ใช่ อนัตตา มันเป็นเรื่องจริง ธรรมที่เป็นจริงๆ ที่มันเกิดขึ้นมา แล้วมันเป็นจริงแล้วมันควบคุมของมันได้

นี่สิ่งที่เราแสวงหา เราเกิดเป็นมนุษย์ไง ทรัพย์อันนี้เราแสวงหาได้นะ เราแสวงหาด้วยการประพฤติปฏิบัติของเรา ทรัพย์ทางโลก เห็นไหม หน้าที่การงานของเรา บังคับเครื่องอาศัยนี้ทรัพย์ทางโลก ทรัพย์ทางโลกเราหามาใช้อาศัยในชาตินี้ แต่ถ้าทรัพย์อันนี้มันเกิดขึ้นนะ อกุปปธรรม นี่ถ้ามันเกิดขึ้นในหัวใจ เราเกิดเป็นมนุษย์ ทุกคนเกิดมาเป็นเด็ก เป็นเด็กขึ้นมาแล้วพัฒนาขึ้นมา เราเคยผ่านชีวิตนี้มา

การเกิดเป็นเด็กไร้เดียงสาณะ น่ารัก น่าใคร่ แต่ชีวิตนี้ไร้เดียงสาไม่ได้ ชีวิตเราต้องเติบโตขึ้นไป เราต้องมีปัญญาของเรา ปัญญาของเราจะแยกแยะดูแลรักษาใจของเรา ถ้าเรามีปัญญาขึ้นมา เราจะไม่เป็นเหยื่อของโลกนะ เราไม่เป็นเหยื่อของสังคม ใครจะมาหลอกลวง ใครจะชักนำเราไม่ได้หรอก เรามีปัญญา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอน “กาลามสูตร ไม่ให้เชื่อใครทั้งสิ้น” เชื่อเหตุ เชื่อผล เชื่อความจริงในใจของเรา

เราแยกแยะของเรา เราพิจารณาของเรา พอมันเป็นอกุปปธรรม เห็นไหม อกุปปธรรม มันมีคัตเอาท์ของมันนะ มันจะไม่ให้คิดก็ได้ มันจะให้คิดก็ได้ พอสติมันทัน มันจะคิดหรือไม่คิดก็ได้ นี่ถ้าไม่คิดนะมันก็เก๋ๆ เจินๆ นะ ชั้น ๕ ไม่ใช่จิต จิตไม่ใช่ชั้น ๕ มันอยู่ของมันอย่างนั้นแหละ แต่ไฟฟ้ามันไม่ทำงาน มันไปไม่ได้ ความคิดไปไม่ได้หรอก ความคิดไปได้เพราะเราปล่อย

คำว่าปล่อยคือทางโลกใช่ไหม? แต่นั่นมันฉลาดแล้ว แล้วมันได้ทำลายของมันแล้ว เราจะให้คิดก็ได้ ต้องให้คิด ให้คิดเพื่ออะไร? ให้คิดเพื่อจะคุยกัน ให้คิดเพื่อจะสื่อสารกัน แต่ถ้าเราอยู่ของเรา เราไม่ให้คิดก็ได้ คิดให้มันเหนื่อยล้าทำไม? หลวงตาท่านพูดคำนี้ เวลาท่านบอกว่าพอมันวิมุตติไปแล้วนะ

“นี่เวลาคิดเหมือนกับมาแบกหามท่อนซุง”

ความคิด ความรู้สึกนี้หนักหนาเหมือนแบกท่อนซุง แล้วคนจะแบกท่อนซุงไหม? ท่อนซุงมันหนักใช่ไหม? ถ้าเราไม่แบก เราปล่อยเราก็ว่างสบาย ท่อนซุงก็กองอยู่那儿 คือความคิดมัน

กองอยู่ข้างนอกไม่เกี่ยว แต่เราไม่ใช่ท่อนซุงนี้ แวบๆ มันยิ่งกว่าแสง มันไว แวบๆ เราไม่เห็นหรอก เราไม่ทัน แต่คนถ้ามันขาดไปแล้วนะ เราต้องไปแบกไปหามมันนะมันถึงเป็นความคิดขึ้นมา ถ้าเราไม่ไปแบกหามความคิดมันก็ไม่เกิดขึ้น นี่ถ้าเป็นความจริง

นี่เราเกิดเป็นมนุษย์ เห็นไหม นี่วันนี้วันเด็ก เด็กเขาเกิดมาแล้วเขาพัฒนาของเขา ทางโลกของเขา เราก็เป็นเด็กมาก่อน เด็กเราก็เป็นมาแล้ว ผู้ใหญ่เรากำลังเป็นอยู่ที่นี่ แล้วเราก็อยากปรารถนาความเป็นจริง ความเป็นจริงในศาสนา พระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สังฆธรรม ถ้าสังฆธรรมเรากันได้ เราเป็นไปได้นี้มันครอบคลุมสามโลกธาตุนะ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ที่จิตมันไปเกิด เราเข้าใจหมดแล้ว เราวางไว้ตามความเป็นจริง

วิภูฏะ วิภูฏะ จิตใจนี้สำคัญมาก นี่เพราะการเกิด เขาบอกว่าการเกิดนี่เป็นความทุกข์มาก เขากลัวการเกิด แต่การเกิดเป็นมนุษย์มันต้องเกิดในวิภูฏะแน่นอน การเกิดเป็นมนุษย์เป็นอริยทรัพย์ การเกิดมาเป็นมนุษย์พบพุทธศาสนา แล้วเราได้ประพฤติปฏิบัติของเรา อันนี้มันจะเป็นประโยชน์ยิ่งกว่าเราขึ้นไปอีก เราเกิดมาแล้วใช้ประโยชน์ เราได้สัมผัสของเรา จะเป็นประโยชน์กับเรานะ

นี่เราเป็นมาแล้วทุกๆ อย่าง แต่เรายังไม่มีธรรมะในหัวใจ เราจะต้องชวนชายของเรา เพื่อประโยชน์กับเรา เอวัง